

Putere și competență. Critica pragmatismului

Virgil Măgureanu

Universitatea din București

Puterea și competență sunt legate, astăzi, indestructibil, în așa fel încât puterea generează competența prin mijloacele pe care le furnizează, iar competența generează putere prin capacități noi, individualizate. Competența în sfera puterii a devenit atât de importantă încât asistăm la un fel de tehnologizare a proiectelor și activităților sociale, profesionistul puterii sau tehnocratul, ca și expertul politizat devenind, paradoxal, prezențe cvasipermanente în democrațiile avansate.

Între putere și competență relația este intrinsecă. Puterea este un fenomen relațional prin excelență. Capacitatea de a stăpâni un anumit mediu relațional, competența deci, înseamnă în mod nemijlocit putere. Situaarea privilegiată într-o relație, puterea deci, conferă prin ea însăși competență, prin chiar poziția ocupată într-un mediu relațional. Dar simplul fapt de a poseda putere nu conferă automat capacitatea de a o exercita în mod eficient. În societățile moderne, distribuția, gestionarea sau exercitarea puterii au devenit activități foarte complexe și impun calități certe pentru cei implicați. Indiferent că este vorba despre putere politică sau despre conducerea și gestionarea marilor companii, ca și de asumarea unor răspunderi în unele organizații ale societății civile este necesară înaintea de toate competența. Competența a devenit atât de importantă încât se vorbește despre un fel de tehnologizare a proiectelor și activităților sociale, profesionistul puterii sau tehnocratul, ca și expertul politizat devenind, paradoxal, prezențe cvasipermanente în democrațiile avansate.

Astăzi, în aceste democrații, totul este programat, nimic nu mai rămâne la voia întâmplării. O privire neavizată asupra fenomenelor de putere se poate îndrepta ușor spre un punct de vedere total nefavorabil privind

competența celor care au, în general, putere. Pentru că, fiind o sursă foarte puternică de conservatorism, nu arareori puterea a constituit o umbrelă pentru incompetență sau incompetenți și pentru că, foarte adesea, mijloacele de putere pot oculta lipsa competenței sau pot să se substituie unor capacități elementare reclamate de pozițiile sociale pe care puterea le face posibile. Indivizi sau grupuri care se află pe poziții de putere în raport cu alți indivizi sau alte grupuri demonstrează câteodată, cel puțin pe termen lung, o incompetență crasă, deși pe termen mediu, sunt, de multe ori, creditați sau creditate cu competența necesară de simțul comun, în funcție de câtă încredere investesc oamenii în cei aflați la putere. Iar în societățile tradiționale investiția de încredere este foarte mare și, în general, nu are nici o legătură cu informația. Abia în societățile moderne încrederea este direct proporțională cu informația și astfel ea nu mai poate fi influențată decât în limite foarte mici de poziția unei persoane sau a unui grup.

Din nefericire, foarte mulți oameni sunt ispitiți să suprapună ierarhia bazată pe putere cu ierarhia bazată pe valori, interzicându-și astfel orice perspectivă critică asupra celor care beneficiază mai degrabă de un privilegiu sau de un capriciu al destinului decât de

capacități și, deci, competențe reale. Elitele puterii nu sunt mai niciodată aceleași cu elitele stabilite de valoare, iată un adevăr elementar, adesea ocultat de apologiile puterii sau uitat de analiștii domeniului. Valoarea personală nu o poate da o poziție sau un statut social, ci numai calități proprii transformate, prin educație și instrucție, în capacități efective. Promovarea în poziții de putere nu se face întotdeauna democratic; acest lucru se petrece numai în zona politicului și aceasta numai în democrațiile liberale. Dar chiar și o promovare democratică nu selectează neapărat valori, ci doar imagini atractive pentru un public sau altul, dacă nu consacră pur și simplu selecții partinice gata făcute. Cum este cazul alegerilor proporționale pe liste de partid. Date fiind toate aceste considerații, este destul de ușor pentru un analist să cedeze prejudecății după care puterea exclude sau, în orice caz, nu implică în nici un fel competența.

În raport cu puterea, competența este însă de cel puțin două tipuri. În primul rând, este vorba despre o competență tehnică, în interiorul fenomenului de putere care ar însemna capacitatea de a folosi în mod eficient puterea, de a valorifica toate mijloacele oferite de o poziție de putere în scopul perpetuării acestei poziții. Acest tip de competență este unul limitat și poate deveni chiar nociv dacă are ca scop perpetuarea unui tip vetust sau anacronic de putere. Și o asemenea situație o întâlnim întotdeauna în sistemele de putere totalitare. Ceea ce pare din exterior ca lipsit de competență este – judecat în interiorul sistemului de referință al unei puteri date – ca foarte eficient. În general, acest tip de competență este unul tehnocratic. Dar nu numai maniera tehnocratică poate fi foarte eficientă din acest punct de vedere, ci și cea politicianistă. Un politician, chiar fără prea multă instrucție sau fără să apeleze la mijloace tehnice – ba chiar poate nici să nu le cunoască – poate să „se descurce” foarte bine în situații adesea imprevizibile, deci să se arate a fi „competent” în raport cu

scopurile pe care le promovează grupul de apartenență. Este drept că în societățile actuale acest gen de competență este tot mai rar și mai puțin prețuit, datorită complexității situațiilor de putere. Și în orice caz este detestat tot mai mult în mediile non-politice. Asistăm în zilele noastre la o puternică profesionalizare a clasei politice. Așa cum subliniază Mattei Dogan, „profesionalizarea constă în câștigarea unei competențe specifice. Este contrariul amatorismului... În politică însă, este vorba de o competență generală. Omul politic nu trebuie să fie expert într-un sector anume, ci trebuie să aibă cunoștințe nespecializate într-un mare număr de domenii. Este un generalist, la fel ca medicul generalist” (Mattei Dogan, 1999,95). Dar cum se produce această profesionalizare? În primul rând, un profesionist al politicii își consacră cea mai mare parte a vieții sale adulte politicii. El traversează mai multe etape în ascensiunea sa politică și se înfruntă cu oameni experimentați ca și el. Candidaturile nu se improvizează și nici nu se cumpără, iar politica nu se abandonează la terminarea unui mandat. Dogan propune trei criterii pentru a defini un profesionist al politicii: alegerea precoce a carierei politice, durata mandatului parlamentar și reticența de a părăsi scena politică după terminarea unui mandat sau după ce partidul, din care face parte, trece în opoziție.

Politicianul profesionist, mai competent decât oricare alt personaj angajat vreodată în forumul public, trăiește din politică. Încă din 1919, Max Weber observase că o recrutare „nonplutocratică a personalului politic ar trebui să asigure aleșilor venituri regulate și substanțiale”. Altfel, fie se consacră pentru totdeauna amatorismul în politică, fie politicul este aservit economicului, iar clivajele sociale s-ar dezvolta nestingerite. În ceea ce privește funcțiile politice majore, cum este cea de ministru, regulile jocului politic au devenit mereu mai stricte și mai complexe. Există astăzi chiar oameni specializați în recrutarea lor, ba chiar, în unele țări nordice,

există formatori ai guvernului, care, înainte de a fi desemnat un prim-ministru după noi alegeri, recrutează în culise un viitor cabinet și îl recomandă șefului statului. De pildă, un fost prim-ministru din Norvegia a declarat că a luat cunoștință de componența guvernului său prin televiziune. Există și o concurență acerbă între personajele care aspiră la funcții politice proeminente. „Este ca la zoo când se împarte hrană” spusese marchizul de Salisbury în momentul formării guvernului său în 1890, iar Ramsey Mac Donald, în 1929, mărturisea că „este teribil, am primit oameni care gemeau și implorau”.

Analiza situațiilor de putere ne relevă cel puțin patru surse ale competenței. Mai întâi este vorba despre o specializare funcțională, care practic nu poate fi înlocuită de nici o altă calitate. O asemenea pregătire asigură un *savoir-faire*, cunoștințele, experiențele și capacitățile necesare pentru a rezolva problemele cruciale ale unui domeniu, pentru a valorifica în sens pozitiv puterea deținută. În fond, oricine are această capacitate de a rezolva probleme cruciale într-un anumit domeniu, are o anumită putere dacă nu cumva deține chiar întreaga putere. Dar există experți foarte competenți care sunt incapabili să sesizeze repercusiunile propriei expertize asupra altor domenii, or universul unei organizații – mediul în care îndeobște există și se exercită putere – este foarte complex și astfel, competent cu adevărat nu este expertul cel mai bun. Un șef nu trebuie să fie cel mai bun în toate domeniile, el trebuie să înțeleagă limbajele, obiectivele și strategiile subordonaților și să coordoneze acțiunea lor comună. Aici este secretul unei competențe reale în exercitarea puterii. La aceasta se adaugă, bineînțeles, adeziunea grupului la expertiza sau programul șefului. O decizie nu are valoare în sine, ci doar în legătură cu grupul social în cadrul căruia se aplică.

De aceea, a doua sursă a competenței constă în stăpânirea relațiilor cu mediul, adică acumularea de informații și cunoștințe despre mediu și comunicarea lor în cadrul organi-

zației. A treia este apropiată de aceasta și provine din comunicare. O rețea de comunicare este întotdeauna foarte greu de organizat, dar este cu atât mai necesară în stăpânirea realității puterii. Se știe că o informare în sens unic poate rigidiza ori chiar modifica o anumită politică. Comunicarea informațiilor în dublu sens are o foarte mare importanță strategică. A patra sursă a competenței este capacitatea de a utiliza regulile organizației, atât cele scrise cât și cele nescrise. Până la urmă, competența într-un mediu relațional, căruia îi aparține, așa cum am mai spus, fenomenul puterii, constă din reducerea zonei de incertitudine în calea unei acțiuni. Incertitudinea nu poate fi eliminată total, de aceea nu întotdeauna cel mai competent expert este și cel mai competent șef. În plus față de expert, șeful trebuie să dețină calitățile necesare pentru a stăpâni spontan elementele reziduale de incertitudine, de a face loc sau de a stimula refacerea continuă a ordinii spontane într-un mediu în care ordinea inițială este tulburată de o intervenție elaborată care vizează o ordine nouă.

Indiferent de tipul de putere sau de mediu în care este exercitată, crește în ultima vreme importanța legăturilor directe, fără o mijlocire birocratică accentuată. Condiția cea mai importantă a competenței, în sensul ei propriu, o constituie astfel reducerea ponderii ierarhice în decizii sau în rezolvarea problemelor. „Guvernarea modernă are nevoie de expertiză tehnologică, pe care nici un conducător nu poate spera să o stăpânească de unul singur, astfel încât el trebuie să se bazeze pe experți în toate domeniile, de la proiectarea armelor la managementul fiscal. În plus, capacitatea copleșitoare de informații generate într-o economie este *locală* prin natura ei. Dacă un furnizor asigură nituri de calitate inferioară, mai degrabă știe acest lucru nituitorul decât economistul dintr-un minister al planificării economice centralizate sau un vicepreședinte de corporație care lucrează la sediul central al companiei” (Francis Fukuyama, 2002, 225).

Valorificarea puterii ca mijloc pentru a produce efecte benefice în cadrul unei comunități sau la nivelul societății globale ține tot de un tip de competență. Referențialul acestui gen de competență se situează în afara câmpului puterii propriu-zise. De fapt, puterea nu poate fi o valoare-scop; în măsura în care nu este dăunătoare grupurilor umane, comunităților sau societății în ansamblu, puterea este o valoare-mijloc. În plan politic, competent în raport cu puterea este omul politic sau omul de stat. El nu exercită puterea pentru a o reproduce sau pentru a o menține în proprietatea unui grup sau altuia, ci în interesul comunității. În general, puterea implică sacrificii: înainte de toate, ale celor asupra căreia se exercită un anumit tip de putere. Ei trebuie să cedeze ceva din ceea ce le aparține, ori le poate aparține, celor mai bine situați în raporturile de putere. Acesta poate fi considerat genul primar (poate chiar primitiv) de exercitare sau valorificare a puterii și implică un nivel de competență pur tehnică. Dacă însă cei care dețin propriu-zis puterea își asumă sacrificiul de a nu se folosi de posibilitățile ei pentru sine, îndreptându-le în mod benefic asupra celorlalți, atunci avem de a face cu un nivel de competență complex și pe deplin satisfăcător pentru societate.

Competență în raport cu puterea înseamnă, deci, înainte de toate, competență morală. Nu există activități umane amorale sau imorale. Există doar indivizi amoralii sau imorali. Nici măcar omul de afaceri nu poate susține că afacerile sunt amorale și, deci, că o judecată morală asupra lor ar fi irelevantă. Există însă și un soi de amăgire: că orice activitate umană *trebuie* să se supună necondiționat principiilor etice. Între acestea și morală există întotdeauna o distanță. Aceeași dintre gândirea ideală și realitate, dintre esența umană imaginată și condiția umană reală. O morală maximalistă, care începe întotdeauna cu cuvântul *trebuie*, este reflectarea în oglindă a moralei politicianiste. Punctul ei tare și, totodată, călcăiul lui Ahile este reprezentarea idealizată despre martiri și

sfinți. Morala este apanajul celor puternici, dar nu a omului-zeu. Înainte de orice, morala este măsură: între dreptul la existență al unui individ și dreptul celui alt la existență. La fel cum politica este măsura acțiunii libere.

La rigoare se poate susține, într-adevăr, că orice formă de putere este, într-un fel sau altul, putere politică. Pentru că puterea, în sensul elementar, este o diferență de potențial între oameni sau grupuri. Deci puterea se manifestă totdeauna în relație și orice relație poate avea implicații politice, prin faptul că poate influența un grup sau o comunitate în ansamblu. Până la urmă câmpul social (întinderea lui, dar și intensitatea influențării realităților din acest câmp) în care un individ sau un grup exercită putere este limita de demarcație între putere în general și puterea politică. Ba chiar s-ar putea susține că această calitate pe care o numim competență, a cărei premisă nu este, până la urmă, decât capacitatea de a exercita în mod eficient o anumită activitate sau un set de activități, reprezintă, potențial, puntea de trecere de la putere în general la puterea politică.

Echilibrul între cele două atitudini pare să îl țină o atitudine pragmatică, de aceea pragmatismul dezvoltă o atracție excepțională în zilele noastre, mai ales în rândul elitelor conducătoare. Iată de ce este necesar să zăbovim mai mult asupra acestei teme.

Pragmatismul este, înainte de toate, după cum se știe, o filozofie apărută în Statele Unite ale Americii și care a avut ca principali promotori pe Charles Sanders Pierce, William James și John Dewey. Conform acestei filosofii, adevărul nu este acordul minții cu realitatea, așa cum au crezut toți cugetătorii de la Toma D'Aquino încolo; nu este nici contemplarea ideilor eterne, cum credea Platon. El nu este decât o construcție mintală destinată să răspundă nevoii noastre de acțiune; noi creăm adevărul, îl inventăm pentru a răspunde trebuințelor noastre practice. Cu alte cuvinte, nu căutăm adevărul pentru a cunoaște, ci pentru a ne servi de el, pentru acțiune. De aici pericolul alunecării în solipsism.

BUCUREȘTI

Între diferite explicații sau teorii, pragmatismul alege pe aceea care este un instrument eficace de acțiune. Demnitatea de adevăr trebuie acordată oricărei explicații care sporește viața și dă tărie sufletului. În această perspectivă, sensul existenței, al vieții, nu poate fi decât faptul că ea există. De aceea, am avea nevoie în viață de vacanțe morale, de momente în care îndoiala să fie alungată pentru ca ființa noastră morală să se simtă în comuniune cu întregul univers. Ceea ce ne împacă cu viața și ne ajută să trăim, trebuie să fie adevărat. Problemele teoretice generale sau filosofice devin astfel fără sens și ar trebui înmormântate, susțin pragmaticienii, odată cu scolastica medievală și cu „teismul incolor” al filosofilor raționaliști.

Dacă prin ideologie înțelegem un ansamblu aparent coerent de idei care, pierzând legătura cu originea lor, cu rigoarea conceptelor inițiale, cu căutarea adevărului și examenul critic, au înghețat într-un bloc compact de credințe care se susține prin evidente și permite dominarea unei realități, atunci pragmatismul este un exemplu aproape didactic. Ideile care îl susțin au pierdut orice legătură cu filosofia originară care l-a propus, pentru orice aderent pragmatismul ținând de evidență (adică nu concepe o altă atitudine care să-i fie mai de folos), domină mari zone ale societății prin faptul că, în general, este împărtășit de o elită și manifestă tot disprețul pentru cei care încă mai caută o atitudine cu posibilități mai mari în interpretarea realităților.

Trăsăturile sale constitutive sunt diferite de cele specifice pragmatismului *in actu*. Pentru fondatori, nu s-a pus problema elaborării unei noi doctrine ci de a clarifica unele concepte, pentru a pune probleme filosofice îndepărtând falsele enunțuri. Obiectivul nu era stabilirea unui corp de idei, ci a unei metode care, pornind de la principiul că orice gândire se exprimă prin limbaj, propunea noi reguli de stabilire a sensului cuvintelor. Pentru a ajunge aici, pragmatismul face apel la metoda științifică, prin care poate ajunge la o opinie împărtășită, la o regulă generală.

Așa s-ar stabili adevărul, care nu ar fi, astfel, altceva decât o anchetă riguroasă ce conduce la un consens.

În acest fel, orice idee nu este decât un experiment sau, mai bine zis, nu are valoare decât prin consecințele sale practice. O idee este lipsită de semnificație dacă nu are în vedere toate consecințele previzibile. Iar această luare în considerare constituie chiar ideea care se materializează numai prin efectele sale reperabile la sursă.

„Clarificarea conceptelor filosofice prin recurgerea la metoda științifică cu scopul de a stabili adevăratele fapte generate de o idee, care nu sunt altceva decât enunțul efectelor previzibile ale ideilor, astfel ar putea să fie sintetizată definiția pragmatismului originar. Dar acest demers, în ciuda afirmațiilor sale inaugurale, a devenit o filozofie care a cunoscut, și cunoaște încă, numeroase avataruri. Nu este cazul să ne plasăm pe acest teren filosofic pentru a întreprinde o critică, ci de a afla prin ce simplificări și derive, această filosofie a fost recuperată și adoptată de societatea noastră productivistă, care se pretinde liberală, fondată pe primatul economiei, al competiției și pieței, sprijinită pe o democrație moală și un stat redus la rolul de figurant.” (Roland Pfefferkorn, 2000).

Elitele actuale au recurs probabil la pragmatism din cauza creșterii coeficientului de risc al deciziilor inventive sau originale în lumea modernă și din cauza compromiterii acestor tipuri de decizii de diferite forme de autoritarism sau totalitarism. Iar în secolul al-XX-lea asemenea experimente au fost abundente și nu numai pe plan politic. În al doilea rând, a apărut posibilitatea unui sistem bazat pe negociere și compromis în relațiile de putere, în așa fel încât acesta se echilibrează fără ca o cercetare foarte aprofundată a realităților să fie necesară. În general, se apelează la asemenea cercetări – care, din fericire, în societățile cu resurse importante cum sunt cele dezvoltate, sunt mai întotdeauna realizate deja în mediile științifice – doar în situațiile de criză, când celelalte mijloace furnizate de experiență nu mai sunt eficiente.

Mentalitatea pragmatică nu se supune unei logici de natură științifică, ci uneia de natură tehnică. Ea se situează într-un cadru intelectual restrictiv, care pornește de la o reprezentare caricaturală a universului social, care se suprapune astfel imaginii unei întreprinderi. Elita contemporană este, foarte adesea, formată într-un mediu impregnat de o ideologie pozitivistă, superficială și binară, care dă la o parte interogația critică. Pentru aceasta, o problemă are o singură soluție și numai una. Alternativele sunt de evitat.

O asemenea mentalitate se închide pe termen scurt. Sistemul în care se înserează fi este impus și este luat ca atare. Încercând mereu să prevadă toate consecințele unei acțiuni ea se blochează într-o inerție costisitoare. Complexitatea sistemelor tehnice, economice și sociale face să crească elementele imprevizibile, partea de incertitudine. Societățile moderne, averse de tehnologie din ce în ce mai performantă, au ele însele o parte tot mai însemnată de neprevăzut. A aplica în pregătirea deciziilor, care intervin în câmpul social, o metodă de tip științific și a pretinde atingerea unui adevăr împărtășit de toți este un demers iluzoriu. Un spirit pragmatic încearcă să alunge ideile noi pentru că tulbură stabilitatea și securitatea unui sistem și pentru a evita transformarea lor în dogme. Dar propriul demers îl conduce la noi dogme și mai ales la paralizia inițiativei.

Or, în societățile moderne, lipsa capacității de adaptare la schimbare este mai gravă decât altădată pentru că blocajele pe care le poate produce au un preț care cu greu poate fi plătit. În aceste societăți, a fi competent înseamnă înainte de toate a fi informat, iar pentru a fi informat trebuie, înainte de toate să fii deschis pentru orice sursă de informare. Informația este ea însăși sursă de putere. Anii 90 au fost, de pildă puși sub semnul „performanței globale” care înseamnă: formare, inovare, rețele de comunicare, măsuri fiscale care să orienteze investițiile spre întreprinderi. Iar performanța, ea însăși, a început să fie denumită *informanță*. Aceasta este rezultatul densității și fluidității schimburilor

de informații între serviciile de stat și întreprinderi, între întreprinderi – ele însele, între stat și cetățeni, între cetățeni și întreprinderi; în sânul statului – între executiv și legislativ și între diferitele unități din administrație.

Un exemplu în acest sens îl constituie tandemul Statele Unite – Japonia. Atât pentru faptul că fiecare dintre ele are un avans considerabil față de concurenții lor, cât și pentru că diferențele dintre ele sunt mari și foarte instructive. Abundenta literatură consacrată „modelului” japonez acordă un loc de prim rang ingineriei de informare. Expertii și cercetătorii specializați oscilează între două tipuri de abordări. Primul este centrat pe punerea în evidență a unei concepții specifice asupra informației care ar fi înrădăcinată în istoria acestei țări. Al doilea descrie modul de mobilizare a informației, instituțiile care o pun în mișcare și asigură circulația informației (Christian Harbulot, 1992).

În Statele Unite, libertatea de informare este un principiu fondator și consacrat de primul amendament al Constituției. Această libertate a devenit un drept printr-o rețea publică de biblioteci care dețin un exemplar din orice raport oficial și prin faptul că legislația americană exclude orice formă a drepturilor de autor asupra informației. Posibilitatea oferită grupurilor private de a exploata comercial documentele și datele de origine publică a permis dezvoltarea unei industrii a informării care asigură o largă difuzare a datelor științifice, tehnice și economice.

Guvernele american și japonez, ca și întreprinderile din cele două țări, au pus la punct încă din anii '50 strategii foarte diferite de supraveghere a tehnologiile și de cunoaștere a piețelor. Firmele americane au între ele schimburi de informații tehnice și comerciale foarte rare și recurg mai degrabă la prestatori de servicii specializați. Spre deosebire de ele, societățile japoneze alocă o mare parte a resurselor pentru a culege ele însele informații utile și le împărtășesc cu partenerii lor, filiale, clienți, furnizori. Aici avem de-a face

cu logica concurențială, dar și cu o logică cu caracter cooperativ. Dacă organismele americane de observare și analiză rămân centrate pe Statele Unite, administrațiile japoneze, mai ales ministerul industriei, sunt net orientate spre supravegherea tehnologiilor și piețelor străine.

O altă diferență constă în faptul că agențiile federale americane se supun unor proceduri constrângătoare: acționează la cerere și trebuie să satisfacă cererile oricărei întreprinderi americane sau străine. Administrațiile japoneze, însă, își filtrează analizele în funcție de bănci, cluburi de întreprinderi, organizații profesionale sau agenții locale. Serviciile de informare japoneze, mai ales cele publice, sunt în cea mai mare parte inaccesibile străinilor, inclusiv a celor care ființează în arhipelagul nipon.

Din cele două cazuri transpar principalele componente ale *informanței* globale: un țesut informațional care reglează densitatea schimburilor plus o infrastructură telematică prin care se asigură fluiditatea circuitului informațional. La acestea se mai adaugă alte trei baze publice de date, norme de informare și proceduri de publicitate legală. Nașterea statului modern este marcată peste tot de mari lucrări de culegere de informații: statistici ale avuției și populațiilor, cartografii ale teritoriului etc. Apariția statului-providență, cu rolul său reglator în economie se traduce, de asemenea, prin mai multe prelevări de informații asupra persoanelor și întreprinderilor. Tot ce s-a petrecut în epoca modernă are ca unul dintre vehicule informația. Această devine chiar o armă publică redutabilă la îndemâna cetățenilor. Să ne reamintim „dreptul de a ști” instituit de Congresul american și care impune întreprinderilor să declare cantitatea de substanțe toxice pe care le depozitează și pe care le aruncă. Aceste date, larg difuzate, ocazionează comparații și clasamente. Presa, organizațiile ecologiste, opinia publică, companiile de asigurări, investitorii instituționali observă cu atenție, an de an, evoluția acestor indicatori. Informația, devenind publică, servește ca mijloc

de reglare și ca armă civică pentru o intervenție mai eficace a cetățenilor în dezbaterile democratice.

Conform raportului Bengemann (1994), revoluția tehnologică în desfășurare va schimba modul nostru de viață și va da naștere unei societăți noi – societatea informațională. Acest nou tip de societate va aduce avantaje dintre cele mai variate. Va crea un mare număr de locuri de muncă; va fi mai umană pentru că va face posibilă o calitate a vieții mai bună; va fi „mai echitabilă și mai echilibrată”; va favoriza „înflorirea personală”; va oferi regiunilor Europei „noi posibilități de exprimare a identității și tradițiilor culturale”; va face ca „serviciile publice să fie mai eficace...”, mai apropiate de cetățeni și mai puțin oneroase”; va crește eficacitatea organizării noastre sociale și economice și va întări coeziunea. Prin toate aceste transformări, Europa va intra cu adevărat într-o „eră nouă”.

Aplicarea unui astfel de proiect cere resurse foarte mari pe care, probabil, continuarea procesului de unificare europeană le va face disponibile. Dar cel mai important lucru este că aceasta implică, înainte de toate, o schimbare radicală în raportul dintre putere și competență. O asemenea schimbare cuprinde toate nivelurile și domeniile sociale. Ceea ce înseamnă că nu numai perspectivele dominate de ideologie (a căror nocivitate ultima jumătate a secolului al XX-lea a probat-o cu prisosință) trebuie abandonate, ci și perspectiva pragmatică, care este dominată și ea tot ideologic, chiar dacă cu moderație și conține, în esență aceleași riscuri. Cea mai gravă consecință este închiderea pe termene scurte. Or, transformări de anvergură celor înfățișate mai sus implică o viziune pe termen lung și o atitudine deschisă și permisivă față de atitudinile creative, atât în ce privește guvernarea unei societăți, cât și participarea cetățenească.

În romanul *l'Immortalité*, Milan Kundera notează că „Goethe a trăit în acel moment istoric, scurt și unic, în care nivelul tehnicii permitea deja un anumit confort, dar omul

cultivat putea încă să înțeleagă toate uneltele care îl înconjurau”. Acest moment i se pare definitiv depășit și constată că astăzi „lumea își pierde puțin câte puțin transparența, devine opacă, înțelegibilă, se precipită spre necunoscut, în vreme ce omul trădat de lume evadează în forul său interior, în propria nostalgie, în visuri, în revolta sa și asurzit de vocea dureroasă care se ridică în el, nu mai poate auzi vocile din afară” (Milan Kundera, 1990).

Asemenea momente în care omul poate fi în acord total cu lumea sa sunt, într-adevăr scurte și unice. Iar progresul nu este magistrala cu care se amăgește uneori, ci o cale sinuoasă și dureroasă. Giorgio Ruffolo constată și el, navigând prin „fluctuațiile” istoriei că „nu există progres linear”.

Aceste fluctuații rezultă din raportul între potență (putință; puissance) și putere (pouvoir), potența fiind definită ca o sumă de pulsuni inovatoare ale societății, iar puterea ca facultatea de a ordona aceste pulsuni, de a le orienta, pe scurt, de a guverna.

El consideră că principala caracteristică a societății rezidă în tensiunea permanentă între potență și putere. Societățile moderne și complexe, sub impulsul individualismului, a forțelor economice și politice, a inovațiilor tehnice, au tendința de a crește fără încetare potența lor.

Funcția puterii politice constă în a înțelege noile potențialități, a stăpâni noua energie socială, a dirija schimbarea, a reduce complicațiile și a folosi „în manieră productivă dezordinea ca sursă generatoare a unei noi ordini prin intermediul inovației politice și instituționale” (Giorgio Ruffolo, 1990, 112).

Adaptarea puterii la noile faze ale potenței nu se poate face decât pe două căi: consens și competență. Amândouă sunt indispenabile. Altfel se produce o involuție, un reflux care încetinește «procesul evolutiv», întârzie trecerea la o nouă fază a dezvoltării și face ca societatea să cadă adesea în crize și violență. Cum ne avertizează Ruffolo, „barbaria antică este întotdeauna la pândă”...

Bibliografie

- Dogan, Mattei. (1999). *Sociologie politică. Opere alese*. București, Editura Alternative.
- Fukuyama, Francis. (2002). *Marea ruptură. Natura umană și refacerea ordinii sociale*, București: Editura Humanitas.
- Harbulot, Cristian. (1992). *La Machine de guerre économique*. Paris: Economica.
- Kundera, Milan. (1990). *l'Immortalité*. Paris: Gallimard.
- Roland Pfefferkorn. (2000). Le mirage de la compétence. *Le Monde diplomatique*, iunie.
- Giorgio Ruffolo. (1990). *Puissance et pouvoir (la fluctuation géante de l'Occident)*. Bernard Coutaz.
- La société de l'information planétaire: Recommandation au Conseil européen*. Rapport din 26 mai 1994, publicat de Comunitatea Europeană.

Abstract

Power and competence are connected nowadays in an indestructible way, power thus generating competence, through the means that it provides, and competence generating power, through new, individualized capacities. Competence in the sphere of power became so important that we witness today a sort of technologization of social projects and activities; the power professional or the technocrat, as well as the politicized expert became, paradoxically, a quasi-permanent presence in the advanced democracies.